

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Бурятия
МКУ «Закаменское РУО»
МАОУ «Цаган-Моринская СОШ»

ПРИНЯТО
на заседании
педагогического
совета
МАОУ «Цаган-
Моринская СОШ»
Протокол №1
от «27» августа
2024 г.

СОГЛАСОВАНО
Заместитель директора по
УВР

Галданова С.З.

УТВЕРЖДЕНО
Директор МАОУ
«Цаган-Моринская
СОШ»

Приказ №28 от «27»
августа 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета «Родная (бурятская) литература»
для обучающихся 5 класса

Составитель: Галданова С.З.,
учитель бурятского языка и литературы

у. Цаган-Морин 2024 г

ТАЙЛБАРИ БЭШЭГ

«Буряад литература» гэхэн курсын ажалай программа хадаа Россиин Федерацийн хуралсалай Министерствын тогтоолнууд дээрэ үндэхэлжэ зохёогдоһон хуралсалай программа болоно:

- Федерального закона от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации»;
- приказа Минпросвещения России от 22.03.2021 № 115 «Об утверждении Порядка организации и осуществления образовательной деятельности по основным общеобразовательным программам – образовательным программам начального общего, основного общего и среднего общего образования»;
- приказа Минпросвещения России от 18.05.2023 № 370 «Об утверждении федеральной образовательной программы основного общего образования» (далее – ФОП ООО);
- приказа Минпросвещения России от 31.05.2021 № 287 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования» (далее – ФГОС ООО третьего поколения);
- Закона Республики Бурятия от 13.12.2013 № 240-V «Об образовании в Республике Бурятия»;
- Закона Республики Бурятия от 10 июня 1992 г. №221-XII «О языках народов Республики Бурятия» (с изменениями и дополнениями);

5-дахы классай «Буряад литература» («Бэлиг» 2018 он) гэхэн ном (авторнууд С.Д.Будаев., Ц.С.Жанчипова, Д.Х.Митупова) программын ёһоор хараалагдаһан эрдэмэй, буряад хэлэнэй теориин, методикын талаар мүнөө сагта нэбтэрүүлэгдэжэ байһан эрилтэнүүдые баримталан зохогдо.

Тус программа гүрэнэй Федеральна стандарт, Буряад Республикын хуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын туршалгын программа дээрэ үндэхэлэгдэнэ. Буряад дунда хургуулида түрэлхи литература хуралсалай предмет болгогдожо, үзэгдэжэ байдаг гээшэ.

Программа иимэ хубинуудһаа бүридэнэ: тайлбари бэшэг, хуралсалай-тематическа түсэб, программын байгуулга ба удха, календарно-тематическа түсэб, хурагшадай мэдэсэ шадабариин гол эрилтэнүүд, хуралсалай методическа хангалга, хабсаргалта

Буряад литература үзэлгэ болбол имагтал образоор харуулдаг дээрэхээ хурагшадые арад зондоо үнэн сэхээр хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ тон ехэ удха шанартай.

Түрэлхи литературыын программа тематическа принципэй үндэхэн дээрэ байгуулагдаба. Эндэ арадай аман зохёолнууд, буряад литература сооһоо удхын ба байгуулалтын талаар хурагшадай ойлгосо, мэдэсэдэ таарамжатай

уран найханай зохиолнууд шэлэгдэн абтажа, тайлбарилан уншахаар, шудалан үзэхөөр хараалагдаба. Эдэ зохиолнууд хадаа түүхын үе сагтай, арад зоной үйлэ хэрэгтэй, түүхэтэй, түрүү хүнүүдэй дүрэтэй сэхэ холбоотой юм.

Россиин Федерациин хуралсалай эмхинүүдэй федеральна хуралсалай түсэбөөр буряад литературада 68 саг үгтэгдэнэ.

ПРОГРАММЫН БУРИДЭЛ

1. Оршол
2. Арадай аман зохиолой бага жанрууд
3. Арадай онтохонууд
4. Буддын шажанай зохиолнууд
5. Литературна онтохонууд
6. Хөөрөөн
7. Туужа
8. Шүлэглэмэл зохиолнууд
9. Басни
10. Зүжэглэмэл зохиолнууд

БУРАГШАДАЙ ШАДАБАРИНУУД

Мүнөө үеын федеральна хуралсалай стандартын ёһоор үхибүүд иимэ личностнэ дүнгүүдые харуулха ёһотой:

1. Бурагшад түрэлхи литература шудалан үзэхэдөө, буряад хэлэнэйнгээ баялигтай гүнзэгыгөөр танилсаха, найнаар хэлэдэг, уншадаг, бэшэдэг болгохоһоо гадна, буряад арадайнгаа ажабайдал, түүхэ, заншал, зан абари үзэжэ байгаа зохиолнууд дээрэ үндэһэлэн, найнаар ойлгохо, ухаан сэдхэлдээ шэнгээхэ;
2. бурагшад уран зохиол абьяастайгаар уншаха дуратай, ходорхойгоор, тодо зүбөөр уншаха шадабаринь хүгжэхэ, уншанан зохиолоо ухаандаа буйлуулан, удхыень зүбөөр элирүүлэн ойлгодог, һонирхдог болохоһоо гадна, бурагшад зохиол шудалан, шэнжэлэн үзэхэ эхин дадалнуудые бүридхэхэ, түрэлхи литература тухайгаа юрэнхы мэдэсэтэй болгохо;
3. Туд классуудта зохиолнуудые уншахадаа, арадай түүхэдэ, уран зохиолшын зохиол соогоо харуулһан үе саг, арад зоной ажал хүдэлмэрийн аша туһа, үйлэ хэрэг, ёһо заншал, гурим бурагшад анхаралаа хандуулха, олониитын ажабайдал тухай ойлгосыень саашань үргэдхэхэ, мэдэсэнь гүнзэгырхэ, бурагшадай зан заншал, сэдхэл ухаан, бодол хүсэл зүбөөр, даамайгаар бүрилдэхэ, түрэл арадайнгаа хэлэдэг үндэһэн хэлые найнаар шудалжа, хүнэй ойлгохоор, тодо һонороор хэлэжэ бураха шухала.

4. Нурагшад түрэн нютаг орондоо дуратайгаар хүмүүжэхэ, ажабайдалай үзэгдэлнүүдэй, нютагайнгаа байгаалиин гоё найхание зүбөөр сэгнэдэг хүн боложо нураха юм. Түрэн эхэ эсэгээ, аха зоние хүндэлхэ гэнэн арадай найн найхан заншалые хүндэлжэ баримталха дадалтай болохо.

Нурагшадай метапредметнэ дүнгүүдын иимэ байха жэшээтэй:

1. Хэлэлгыншые, бэшэмэлшые мэдээнүүдые зүбөөр ойлгожо абаха;
2. Уншалгын хэдэн янзануудые шадаха;
3. Интернетнэ гү, али бэшэшые материалһаа мэдээнүүдые суглуулан бүридхэжэ шадаха;
4. Элдэб толинуудые, номуудые хэрэглэжэ шадаха;
5. Ойлгоһон материалаараа бэшэмэлшые, сээжэшые харюусажа шадаха;
6. Багахан элидхэлнүүдые бэлдээд, нүхэдэйнгөө урда хэлэжэ шадаха.

Предметнэ дүнгүүдын гэхэдэ:

1. Уран зохоол тухай бүхэли мэдэсэтэй болохо;
2. уран зохёолшын зохёол соогоо зураглаһан зурагыг ухаан сэдхэлдээ бии болгожо, үзэжэ байһан зохёолой шухала үйлэнүүдые (эпизодые) бэшэ үйлэнүүдһэнь илгажа, зохёол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтагааниие, тэрэнэй хойшолон, сагыг элирүүлхэ;
3. үзэжэ байһан зохёолой хэлэнэй уран аргуудые, байгаалиин үзэгдэлнүүдые, зураглаһан зураглалнуудые текст сооһоо илгахы, зохёолой геройдо өөрын хэлэнэн үгэ, хэһэн хэрэг, үйлэ дээрэ үндэлһэн характеристикэ үгэхэ;
4. уран зохёолой болоод хрестоматиин текст зүбөөр, ходохройгоор уншаха, сээжэлдэнэн зохёол уранаар, тодоор уншаха; багшаг ба ехэ эпическэ зохёолнуудай хэһэгүүдые тобшоор, удхадань дүтэрхыгөөр, түүбэрилэн хөөрөжэ, найруулан (изложени) бэшэхэ; шудалан үзэжэ байһан зохёолоор өөрынгөө һанамжа зохёолго (сочинени-бодомжо) болгон бэшэхэ; багшын табиһан асуудалда дүүрэн харюу үгэн хөөрөжэ, бэшэжэ, зохёолой герой тухай рассказ зохёохо;
эпическэ зохёолоор гү, али тэрэнэй таарамжатай хэһэгээрнэ түсэб табиха, өөрынгөө дураар шэлэжэ уншаһан зохёол тухайгаа өөрынгөө һанамжыг хэлэхэ, уран зураашадай зураһан зураг, хараһан кино тухай мүн һанамжыг хэлэхэ, хөөрэхэ.

ПРОГРАММЫН БАЙГУУЛГА БА УДХА

Оршол. Литература- уран үгын искусство. Уран зохёолой нюусанууд (3ч).

«Литература-уран үгын искусство» гэхэн мэдэсэ тобшолон онсодхохо, искусствын һалбаринууд тухай мэдэсэ үргэдхэхэ. Нурагшадай үгын баялиг, бэшэмэл ба аман хэлэлгэ хүгжөөлгэ, уран зохёолой нюусануудтай танилсалга.

Фольклорой бага жанрнууд. Фольклор тухай ойлгосо, бага жанрнууд . Тоолуурнууд.. Сэсэ буляалдаан.Жороо үгэнүүд. Таабаринууд. Онһон ба хошоо үгэнүүд.Хэшээл-практикум (6+2)

Арадайнгаа хэр угһаа абажа ябаһан алтан баялиг –арадай аман зохёол тухай мэдэсэ үргэдхэн, һонирхол түрүүлхэ. Арадай аман зохёолой бага жанр - тоолуурнуудтай танилсалга. «Сэсэ буляалдаан» гэхэн бага жанрай зохёолтой танилсан, аман хэлэлгэ, суг хамта хүдэлхэ шадабари олгохо. Жороо үгэнүүд тухай мэдэсэ үргэдхэн, хүндэ ямар нүлөө үгэдэгыень элирүүлхэ. Таабари тухай мэдэсэ дабтан үргэдхэхэ, зохёохо аргуудтай танилсуулха.Онһон ба хошоо үгэнүүд тухай мэдэсэ үргэдхэн, илгааень гаргаха.

Буддын шажанай зохёолнууд. (1 час)

Буддын шажанай зохёолнуудтай танилсуулан, буддын шажанай һургаал заабари дээрэ хүмүүжүүлхэ.

Арадай онтохонууд.(6 час)

«Сэсэн хүүхэн».Зохёолой шүүлбэри.«Үнэгэн, буга, хирээ гурбан». «Зол Шоро хоер»

Зохёолой сюжет, композици гэхэн литературна ойлгосонуудтай танилсуулха, зохёолой онсо шэнжэ илгаха шадабари дээшэлүүлхэ.

Геройнуудай абари зан дээрэ арадай сэдхэжэ ябаһан идеал гаргаха, өөрын һанамжа хэлэжэ һургаха.

Амитад тухай онтохонтой танилсуулан, онсо шэнжэнүүдыень гаргаха, удхалан зохёохы шадабари һайжаруулха.

Буряад арадай онтохошод. Ондоо арадай онтохонууд (1 час)

Арадай аман зохёол суглуулагшад тухай ойлгосо үргэдхэн, онтохошодтой танилсуулха.

Литературна онтохонууд (4 час) Ш.Нимбуев «Тархайн хүбүүн Зархай».Зохёолой сюжет ба композиции.Класһаа гадуур уншалга.

Литературна онтохоной илгаае элирүүлхэ, гиперболэтэй танилсуулха. Уншаһан ба класһаа гадуур уншаһан онтохонуудай удхаар наада үнгэргэхэ.

Б-Б.Намсарайн «Алтаргана» (3 час). Зохёолой анализ.

Б-Б.Намсарайн зохёохы намтартай танилсуулха, «Алтаргана» гэхэн зохёол дээрэ байгуулга тухай литературна ойлгосо үгэхэ.

Х.Намсараев «Үри нэхэбэри» (3 час).

Х.Намсараевай зохёохы намтар, зохёолнуудтайнь танилсуулан, эпическэ зохёолой байгуулга, уран аргууд тухай мэдэсэ үргэдхэхэ.

Д.Сультимов «Өөрыгөө хэһээбэ» (1 час)

Д.Сультимовай зохёохы намтар, зохёолнуудтайнь танилсуулан, эпическэ зохёолой байгуулга, уран аргууд тухай мэдэсэ үргэдхэхэ.

Ц. Номтоев «Хилээмэн» (3 час)

Номтовой «Хилээмэн» гэхэн зохёол дээрэ таряан ажалтай танилсуулан, зохёолой хүмүүжүүлхы боломжо үргэнөөр хэрэглэхэ.

Минии түрүүшын хөөрөөн (1 час) Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ.

Ц-Б. Бадмаев «Будамшуугай орон нютагаар Серёжын аяншалһан тухай».(14 час).Сюжет, зохёолой анализ (1 час). Класһаа гадуур уншалга (3 час).

Туужа тухай ойлгосо үгэхэ, онсо шэнжэнүүдтэйн танилсуулха, арадынгаа ёһо заншал дээрэ хүмүүжүүлхэ.

Шүлэглэмэл зохёолнууд.(3 час)

Лирическэ шүлэг уншаха гол шухала аргуудтай ба уран шүлэг шүүлбэрлэхэ заршамтай танилсуулха.

Ч.Цыдендамбаев «Ургыхан», «Сэсэгхэн»(1 час)

Ч.Цыдендамбаевай зохёохы намтартай танилсан, шүлэгэй гол удха ойлгон авторай мэдэрэл таажа һургалга.

Ц.Зарбуев «Буряад орон» (1 час)

А.Жамбалон «Талын хүнби»(2 час)

А.Жамбалонай зохёохы намтартай танилсан, шүлэгэй гол удха ойлгон авторай мэдэрэл таажа һургалга.

Класһаа гадуур үгтэһэн шүлэгүүд (2 час)

Шүлэгүүдэй удха, уран аргууд

Х.х.х. Багшын үзэмжөөр.(1 час)

Творческо хүдэлмэри.Минии туршалга.

Г.Чимтов «Эрэ тахья.(2 час)

Басни тухай мэдэсыень үргэдхэхэ, зохёолой һургаал элирүүлхэ, уншаха дадал, аман хэлэлгэ хүгжөөхэ, һайжаруулха.

Зүжэглэмэл зохёолнууд. М.Батоин «Шэдитэ тулам».(2 час).

Драма ба тэрэнэй жанруудтай танилсуулан, зохёолой онсо шэнжэнүүдтэй танилсуулха.

Класһаа гадуур уншаха зүжэгүүд.(2 час)

Сценари тухай(1 час) Сюжет тухай ойлгосо үргэдхэхэ.

Шалгалтын уншалга-хөөрэлгэ.(2 час)

Уран уншалга, уншаһанаа зүбөөр удхынь дамжуулха арга үргэдхэхэ.

КАЛЕНДАРНА-ТЕМАТИЧЕСКА ТҮСЭБЛЭЛГЭ

№ п/п	Темэ	Саг			Үзэхэ саг
		хамта	Шалгалты	Практичес	

			н хүдэлмэри	ка хүдэлмэри	
	Литература-уран үгын искусство	1			
	Уран зохеолой нюусанууд	1			
	Автор-Зохеол-Уншагша	1			
	Фольклор тухай ойлгосо	1			
	Буряад арадай нааданууд	1			
	Сэсэ буляалдаан	1			
	Жороо үгэнүүд	1			
	Таабаринууд	1			
	Юртэмсын гурбан ба дүрбэн	1			
	Онһон үгэнүүд	1		1	
	Хошоо үгэнүүд	1			
	«Сэсэн хүүхэн»	1	1		
	Онтохоной онсо шэнжэ	1			
	«Үнэгэн, хирээ, буга гурбан»	1		1	
	«Зол Шоро хоер»	1			
	Буряад арадай онтохошод	1			
	Буддын шажанай зохеолнууд	1			
	Ш.Нимбуев «Тархайн хүбүүн Зархай»	1			
	Зохеолой удха дээрэ хүдэлмэри	1			
	Онтохоной композиции ба сюжет дээрэ хүдэлмэри	1	1		

К.г.у	Литературна наадан «Онтохоной орондо»	1			
Б-Б.Намсравйн	«Алтаргана»	1			
Зохеолой	байгуулга дээрэ хүдэлмэри	1			
Зохеолой	сэдэб ба идей	1			
Х.Намсараев	«Үри нэхэбэри»	1			
Зохеолой	байгуулга	1			
Зохеолой	уран аргууд	1	1		
Д.Сультимов	«Өөрыгөө хэһээбэ»	1			
Ц.Номтоев	«Хилээмэн»	1			
Зохеолой	удха дээрэ хүдэлмэри	1	1		
«Хилээмэн	хаанаһаа ерэдэг бэ?» проект	1			
Х.х.Минии	түрүүшын хөөрөөн	1			
Ц-Б.Бадмаев	«Будамшуугай орон нютагаар Серезын аяншалга»	1	1		
Буряад	арадай ёһо заншал	1			
Зохеолой	удха дээрэ хүдэлмэри	1			
Ц-Б.Бадмаевай	геройнууд-манай үеын хүбүүд	1			
Даага	дэллээн	1			
Будамшуугай	орон нютагаар Серезын аяншалжа, хаража,	1	1		

	мэдэжэ абаһан юумэн				
	Сюжет, зохеолой анализ	1			
	К.г.у. туужанууд	1			
	К.г.у. туужанууд	1			
	Х.х. Найруулга миниатюра бэшэхэ «Зуун түхэригтэй байнхаар, зуун нүхэртэй байһаниинь дээрэ»	1			
	Ирагуу шүлэгэй жанр тухай ойлгосо	1			
	Уран шүлэг шүүлбэрилхэ заршам	1			
	Шүлэглэмэл зохеолой нюусанууд	1			
	Ч.Цыдендамбаев «Ургыхан», «Сэсэгхэн»	1		1	
	Ц.Зарбуев «Буряад орон»	1			
	А.Жамбалон «Талын хүнби»	1			
	Шүлэг дээрэ хүдэлмэри	1			
	К.г.у. шүлэгүүд	1			
	К.г.у. шүлэгүүд	1			
	Х.х. Минии туршалга	1			
	Г.Чимитов «Эрэ тахяа»	1			
	Басниин онсо шэнжэнүүд	1	1		
	К.г.у. Басни	1			
	М.Батоин «Шэдитэ тулам»	1			
	Зүжэглэмэл зохеолой	1	1		

	онсо шэнжэнүүд				
ХАМТАДАА		57	8	3	68

ХЭШЭЭЛДЭ ХЭРЭГЛЭХЭ МЕТОДИЧЕСКА ЛИТЕРАТУРА

1. Буряад литература 5класс. Бэлиг, 2011
2. Методическа дурадхалнууд 5 класс. С.Д.Будаев, Ц.С.Жанчипова, Д.Х.Митупова
3. Ажалай дэбтэр. 5класс. С.Д.Будаев, Ц.С.Жанчипова, Д.Х.Митупова
4. Буряад хургуулийн программа. Буряад литература 5-11 классууд, 2009
5. Б.Б.Батоев. Уран зохёолнуудыг 5-11 классуудта зааха тухай. 2008
6. О.Б.Бадмаева. Мүнөө үеын хэшээл, 2010
7. Буряадууд тухай алтан ном. В.Алагуева
8. Буряад аман зохёол.
9. Онъһон үгэ оностой.
10. Буряад арадай онтохонууд.
11. Санагын сэгнэшэгүй баялигһаа. С. Ринчинов
12. Ажалай дэбтэр
13. Баснинууд.
14. М.Самбуев. «Би тайгын хүбүүмби», У-Ү., 2015
15. Д.Улзытуев «Сагай сууряан», У-Ү., 1970
16. А.Жамбалон «Эхэ орон уряална», У-Ү., 1990